

Таирова К.А.

**КЫРГЫЗ ЖАЗУУЧУЛАРЫНЫН КӨРКӨМ ЧЫГАРМАЛАРЫ АРКЫЛУУ
ОКУУЧУЛАРДЫ МЕКЕНЧИЛДИККЕ ТАРБИЯЛОО ПРОЦЕССИН
ПРАКТИКАЛЫК-ТЕХНОЛОГИЯЛЫК ЖАКТАН КАМСЫЗДОО**

Таирова К.А.

**ПРАКТИКО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОЦЕССА
ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ
ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ КЫРГЫЗСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ**

К.А. Tairova

**PRACTICE TECHNOLOGICAL SUPPORT OF THE PROCESS
OF PATRIOTIC EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN THROUGH
WORKS OF ART BY KYRGYZ WRITERS**

УДК: 37.013: 821.512

Кыргыз жазуучуларынын көркөм чыгармалары окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоодо канчалык даражада маанилүү болгону менен аны инструменталдык каражатка айландыруу атайын тажрыйба жаратуу, ал процессти практикалык-технологиялык жактан камсыздоо аркылуу жүзөгө ашат. Бул жагдай бизге окуучуларды көркөм чыгармалар аркылуу тарбиялоонун ийкемдүү методдорун тандап, иргеп алуу талабын жаратат. Карап жаткан маселебиз адабият сабактарына ошондой эле бүтүн тарбия процессине таандык болуп жаткандыктан ошол эки локалдык чөйрөдө калыптанган окутуу, тарбиялоо методдорун, ыкмаларын биримдикте эске алууну шарттайт. Кыргыз адабиятын окутуу методикасы илим катары XX кылымдын 2-жарымында пайда болуп түздөн-түз советтик доордогу орус адабиятын окутуу илиминин таасири астында калыптанды. Орус адабиятын окутуу методдору тууралуу көз караштар негизинен В.Я.Стоюнин, М.О. Гершензон, М.А. Рыбникова, Г.И. Беленький, М.А. Снежневская, М.В. Амфилохиева, В.В. Голубкова, Н.И. Кудряшов, О.Ю. Богданова, С.А. Леонова, Б.А. Ланин, В.Ф. Чертова жана башкалардын эмгектеринде өнүктүрүлгөн. Соңку мезгилдер аралыгында Кыргызстанда адабиятты окутуу методдору тууралуу маалыматтар Батаканова С., Иманалиев К., Ишекеев Н., Муратов А., Байсабаев Б.А. ж.б.у.с. окумуштуулардын эмгектеринде чагылдырылган.

Негизги сөздөр: тарбиялоо методу, адабиятты окутуу процесси, тажрыйба жаратуу, мектеп чөйрөсү, көркөм чыгарма, мекенчилдикке тарбиялоо, окутуу методдору.

Независимо от того, насколько значимы произведения кыргызских писателей в патриотическом воспитании учащихся, превращение их в инструментальные средства осуществляется через создание специального опыта, практико-технологическое обеспечение этого процесса. Эта

ситуация создает для нас требование выбирать и сортировать гибкие методы обучения учащихся с помощью художественных произведений. Поскольку рассматриваемый вопрос относится как к литературным занятиям, так и к целостному воспитательному процессу, необходимо учитывать в единстве методы, методы обучения, воспитания, сформировавшиеся в этих двух локальных средах. Методика преподавания кыргызской литературы возникла как наука во второй половине XX века и сформировалась под прямым влиянием науки о преподавании русской литературы в советское время. Методы преподавания русской литературы в основном разработаны в трудах В.Я. Стоюнина, М. О. Гершензона, М.А. Рыбниковой, Г.И. Беленького, М.А. Снежневской, М.В. Амфилохиевой, В.В. Голубковой, Н.И. Кудряшова, О.Ю. Богдановой, С. А. Леоновой, Б.А. Ланина, В.Ф. Чертова и др. Информация о методах преподавания литературы в Кыргызстане за последнее время можно встретить в трудах кыргызских ученых Батакановой С., Иманалиева К., Ишекеева Н., Муратова А., Байсабаева Б.А. и другие.

Ключевые слова: методы воспитания, процесс обучения литературы, создание опыта, методы обучения, школьная среда, художественные произведения, патриотическое воспитание.

Regardless of how important the works of Kyrgyz writers are in the Patriotic education of students, their transformation into tools is carried out through the creation of special experience, practical and technological support for this process. This situation creates a requirement for us to choose and sort flexible methods of teaching students through works of literature. Since the issue under consideration relates both to literary studies and to the whole educational process, it is necessary to take into account the unity of the methods, methods of teaching and upbringing formed in these two local environments. The methodology of teaching Kyrgyz literature emerged as a science in the second half of the twentieth century and was formed under the direct

influence of the science of teaching Russian literature in the Soviet era. Methods of teaching Russian literature are mainly developed in the works of V.Y. Stoyunin, M.O. Gershenzon, M.A. Rybnikova, G.I. Belenky, M.A. Snezhnevskaya, M.V. Amfilohieva, V.V. Golubkova, N.I. Kudryashova, O.Y. Bogdanova, S.A. Leonova, B.A. Lanin, V.F. Chertova, etc. Information about methods of teaching literature in Kyrgyzstan in recent years can be found in the works of Kyrgyz scientists Batakanova S., Imanaliev K., Ishekeyev N., Muratov A., Baisabaev B. A. and others

Key words: *methods of education, the process of teaching literature, creating experience, school environment, literature, patriotic education, method of teaching.*

Адабий билим берүү мектепте өзүнүн башкы функциясы катары – тарбия берүү функциясын аткаруусу керек. Азыркы шартта тарбиялоо идеологиясы төмөнкүлөр менен байланышат: инсанды гумандаштыруу ойлорун турмушка ашыруу; балдардын ичинде бугуп жаткан чыгармачылык жөндөмдүүлүгүн сууруп чыгуу; инсандын ар тараптуу жана гармониялуу өсүп-өнүгүүсүнө кам көрүү; окуучуларды турмушка жакындатуу, элдин жашоосу менен байланыштыруу; көркөм адабият аркылуу Ата-Журтту сүйүү сезимдерин калыптоо; уландар менен кыздарды турмуш тууралуу ойлонууга мажбурлап, өз алдынча жашоого үйрөтүү, социалдык активдүү инсанды жетилдирүү; жаңы, демократиялык коомдун принциптери менен жашоого көнүктүрүү; сулуулукту, кооздукту ылгай билүүгө жана ошого жетишүүгө тарбиялоо ж.б.

Түпкүлүгүндө адабият предметинин функционалдык табиятынан алып караганда мекенчилдикке тарбиялоо методдорун айкындап тандоо анчалык татаал көйгөй эмес. Изилдөө ишибизде белгилегенибиздей ата-энени, ата мекенди, эне тилди кастарлап сыйлоо, өз элиндин рухий-ыймандык нарк-насилин өздөштүрүү, мамлекеттик символдорду, Конституцияны, мыйзамдарды урматтоо, өлкөдөгү жана дүйнөдөгү окуяларга көңүлүң болбоо, башка маданияттын, элдин бөтөнчөлүктөрүнө көтөрүмдүү болуу, өзүнө талап коё билүү, тагылган милдетке жоопкерчиликтүү мамиле жасоо, көтөрүмдүүлүк, социалдык активдүүлүк, диалогго жана компромисске даярдык, жигердүүлүк, демилгелүүлүк, ишкердик сыяктуу сапаттар адабиятты окутуунун алкагында тике жана кыйыр түрдө дамадат каралып келет.

Биз изилдөө ишибиздин программасына ылайык окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоонун методдорун айкындоодо төмөндөгүдөй үч нерсени негиз тууга аракет кылдык:

1. Тандалып алынган методдор окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоонун максатына, критерийлерине шайкеш келиши зарыл.

2. Адабий чыгармаларды окутуунун өзгөчөлүктөрү кылдат эске алынышы абзел.

3. Адабий чыгармалар аркылуу окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоо процессин инсанды окутуу, тарбиялоо жана өнүктүрүүгө багытталган бүтүн процесс катары ишке ашырууга өбөлгө болгон методдор аркылуу жүзөгө ашышына жетишүү зарыл.

Жогоркудай педагогикалык логикага таянуу менен кыргыз жазуучуларынын адабий чыгармалары аркылуу окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоо үчүн тандалып алынган методдор эң обол инсанды өнүктүрүү өнүтүнөн иргелип тандалып алынышына басым жасадык.

Тарбиянын методдору дегенибиз баладагы чыныгы инсандык касиеттерди калыптандыруу максатында аны менен тарбиячынын биргелешип иш-аракет жасоосунун жолдору жана ыкмалары. Тарбиялоо практикасында метод менен катар тарбиянын ыкмалары деген түшүнүк эриш аркак колдонулат. Тарбиянын ыкмалары дегенде биз тарбия методдорунун составдуу бөлүгүн же өзүнчө бир деталын түшүнөбүз. Ыкма деген тарбиянын методдорунун белгилүү кырдаалда конкреттүү пайдалануусун камсыз кылат. Тарбиянын ыкмасы сейрек көрүнүштө бир дем менен аткарылуучу нерсе. Ал эми тарбиянын методунда ар түрдүү ыкмалардын системасы, тарбиянын түрдүү каражаттары кеңири пайдаланылат. Көркөм адабият аркылуу окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоо методдору - ошол процессти камсыз кылуучу каражат. Мугалим бул методдорду канчалык ийкемдүү колдоно билсе, анда ага жараша аталган каражат да ийкемдүү да, мыкты да болот. Демек, колдонула турган методдорду жандандыруу, анын таасирин, натыйжалуулугун арттыруу мугалимдин билгичтигине, устаттыгына көбүрөөк көз каранды. Эгерде колдонулган ыкма ийкемдүү жана таасирдүү болуп, бирок аны мугалим натыйжалуу колдоно албаса, анда ал метод ойдогудай натыйжа бербейт. Ошондуктан тарбиялоонун өнүмдүүлүк даражасы эң алды ал методду пайдаланган мугалимдин шык-жөндөмү менен тыгыз байланышта каралат. Муну көңүл чордонуна чыгарууга болбойт.

Бул жагдайлар көркөм адабият аркылуу окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоо мугалимден кош кабат педагогикалык ыкласты, компетенцияны талап этээрин тастыктайт. Анын биринчиси көркөм адабият аркылуу тарбиялоонун теориясы жана методикасы менен куралдануу, экинчиси жогорку даражада өнүккөн коомдук, улуттук аң сезим, патриоттуулук. Ушул жерден маселени аныктоого өтө зарыл болуп турган

К.Д. Ушинскийдин төмөнкү сөздөрүн эскербей коюуга болбойт: «Тарбиялоодо бардыгы тарбиянын инсандыгына негизделиш керек, анткени окуучуну тарбиялоочу күч мугалимдин инсандык жандуу булагынан гана жаралат. Эч кандай устав менен программа, ал кандай гана акылдуулук, айлакерлик менен ойлонуп табылбасын мекеменин ишинде жасалма организм

боюнча калат да, тарбиялоо жумуштарында эч кандай инсанды алмаштыра албайт. Чындыгында тарбиялануучуга тарбиячынын түздөн-түз жеке таасирисиз анын мүнөзүнө жалгашуучу чыныгы тарбия мүмкүн эмес. Инсан гана инсандын өсүшүнө жана калыптанышына таасир көрсөтө алат, мүнөз менен гана мүнөздү түзүүгө болот» [1, 63-б.].

Когнитивдик компонентти камсыз кылуучу методдор жана ыкмалар		
Метод жана ыкмалар	Функциясы	Окуучулардын ишмердүүлүгү
Мугалимдин, көркөм сөз чеберлеринин, окуучулардын көркөм окуусу; айтып берүү, лекция, этикалык аңгемелешүү, текстке ылайык көркөм айтып берүү; сценарий түзүү; окулган чыгарма боюнча иллюстрациялап сүрөт тартуу; симпозиум, конференция, инструктаж.	Көркөм чыгармалар аркылуу мекен алдындагы парз, мекенчилдик түшүнүктөрүнүн, маани-маңызын таанытуу.	Мекен жана мекенчил-дикке байланыштуу тексттерди үйдө жана класста көркөм окуу; жаттоо; көркөм окууну угуу, план түзүү, түшүнүктөрдү талдоо, окугандарына жазуу жүзүндө пикир жазуу.
Көз караш, ишеним ынанымдарын калыптоого багытталган методдор		
Ишендирүү, суроо-жооп, түшүнүк карталары (кластер), талкуу, акыл чабуулу, проблема чечүү, көрүп байкоо, үлгү, драма, сочинение, рефлексия, инсерт, чыгармага рецензия оюндар, пресс-конференция, чыгармачылык отчет, сабак-конкурс, сабак-сахна, сабак-кыялдануу, сабак-аукцион, сабак-изилдөө, сабак-баарлашуу, сабак-таймаш.	Мекенчил инсан катары жетилүү тууралуу өздүк туруктуу көз карашын, ишенимдерин, ынанымдарын бекемдөө.	Берилген суроого, талкууланып жаткан маселеге карата субъективдүү көз карашын билдирүү, талкууларга активдүү катышуу, бүдөмүк суроолорду класстын талкуусуна алып чыгуу, проблемаларды туура коюу жана аларды чечүүдө адабият булактары менен гана чектелбестен, искусствого жакын материалдарды колдонуу; диспуттарда чыгып сүйлөө; айрым жана жалпы темалар боюнча сочинение жазуу.
Мекенчилдик багытындагы жүрүм турум маданиятын калыптандыруу методдору		
Долбоор, драма, роль ойноо, чыгармачыл драма, өрнөк окуяны талдоо, маселе чечүү, театралдык иллюстрация, тапшырма өзүн өзү тарбиялоо	Ата мекенди, эне тилди, ата-баба салттарын коргоо, өнүктүрүү үчүн зарыл болгон билгичтик, көндүм жана тажрыйбаларга ээ кылуу.	Драма, ролдук оюндарга, долбоорлорго катышуу аркылуу өзүнүн мекенге карата мамилесин иш аракет, жүрүм турум формасында көрсөтүүгө көнүгүү.

Адабият сабагында окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоо окуучулардын аң сезимине таасир этүүдөн башталат. Аң сезимге таасир этүүчү методдор төмөнкүдөй бир катар тарбиялык функцияны аткарат:

- туура моралдык түшүнүктөрдү, ишенимдерди, көз карашты калыптандырат;
- окуучунун аң сезимин моралдык теория менен толуктайт;
- окуучуну өзүнүн тажрыйбасын, аракеттерин, жүрүм турум, жорук жосундарын жалпылоо мүмкүнчүлүгүнө ээ кылат;
- өзүнүн жоруктарын адекваттуу баалоосуна шарт түзөт.

Окуучулардын мекенчилдик сезимдерин, ишеним ынанымдарын өнүктүрүүдө адабият чыгармалардын жанрдык өзгөчөлүгү өзгөчө мааниге ээ эмес. Кеп

чыгарманын кандай жанрда болгонунда эмес анын балдардын аң-сезимине адамдын эң башкы милдети мекенине ак кызмат кылуу деген ыйык түшүнүктүн орношуна өбөлгө болгонунда. Кыргыз мектептеринин адабият сабагында Т.Үмөталиевдин «Кубат» поэмасы башка прозалык чыгармалар менен тең даражадагы мекенчилдиктин образын ташыйт.

Поэмада жат жана өз, биздикилер жана душмандар, советтик жоокерлер жана немец солдаттары, бөтөн жер жана туулган жер, басып кирүү жана басындыда болуу, өлүм жана өмүр, азаттык жана туткун болуу, туткунга кетүү жана өлүм, намыс жана чыккынчылык, кордук жана мекен топурагы ж.б. бири-бирине карама-каршы түшүнүктөр аркылуу тексттин айланасында ар кандай ойлор айтылат. [2, 115-116 б.б.].

Педагог тарбиячылар арасында “... балдар мектепте канчалаган патриоттук мазмундагы чыгармаларды окуп өздөштүрүшөт. Бирок, алардын турмушта тутунган принциптеринде алардын изи анчалык калбайт.”—деп айран таң болуп далы күйшөгөндөр аз эмес. Мунун көптөгөн себептеринин бири окуучунун алардын үстүнөн акыл жүгүртүп, ой калчоо ишмердүүлүгүнө тартылбай пассивдүү угуучу объект катары кала бергендигинде. Кандайдыр түшүнүктөрдүн маани-маңызын жеткилең түшүнүү окуучунун өзүнүн чын ниеттен жан үрөп жасаган аракетине, активдүүлүгүнө түздөн-түз багынычтуу.

Окуучулар үчүн сабакта жана сабактан тышкары тарбиялык иш чөйрөдө топтук талкуулар, диспуттар уюштурулду. Бул методдун маңызы – тигил же бул көркөм чыгарманын мазмунундагы патриоттук контекст боюнча көз караштарды, ойлорду ортого салуу окуу дискуссиясы аркылуу окуучу өзүнүн пикирин көз карашын жактоого үйрөнөт.

Окуучунун атуулдук позициясын ачыкка чыгарып аныктоого багытталган мындай иш чара мазмундук жана методикалык жактан кынтыксыз уюштурулганда гана жакшы натыйжа берет. Мазмундук жактан даярдоо дегенибиз талкууланган көркөм чыгарманын мазмунунан мекенчилдик темасына ылайык баалуулуктарды иргөө, жыйноо дегендикти билдирет. Талкуу тиешелүү билимсиз ошондой эле катышуучулардын тиешелүү камылгасысыз өз пикирлерин айкын далилдей алуу, оппонентти ынандыруу жөндөмдүүлүгүсүз эч кандай майнап бербейт. Ошондуктан тандалып алынган чыгарма да, талкуунун өзөгүн түзгөн маселе да окуучуга тааныш болгону жакшы.

Албетте, талашып тартышуу окуучуларды тигил же бул көз караштардын тууралыгы тууралуу акыркы пикирге алып келбейт, бирок ал окуучулардын проблеммага карата эң жогорку кызыкчылыгын терең билүү, териштирүү дымагын пайда кылат. Мугалим ата мекен жана атуулдук парз тууралуу талкуунун жардамы менен окуучулардын аталган ыйык милдеттерге карата мамилесин таанып билет жана көз караштарындагы кем өксүктөрдү түзөтүү багытында да иш алып бара алат.

Ж.Бөкөнбаевдин «Чептен эрдин күчү бек» поэмасы боюнча өткөрүлгөн талкуудан бир мисал келтирели.

Бул талкууда окуучулардын өз элин, өз жерин коргоо баарынан кымбат, ыйык экендиги жөнүндөгү сезимдерин өнүктүрүү милдети коюлат.

Талкуу азыркы күндө Кыргызстандын чек арасына Улуу Кытай дубалындай чеп курулса болот

беле? Сенин оюң кандай? деген суроо менен башталат. Андан соң жуп менен жуп (2+2)=4 бир топ болуп, өз ойлорун ортого салышат. Өз ойлорун флипчартка чагылдырышат. Ар бир топ флипчарттарын тактага же дубалга скотч менен чаптап жалпы класска презентациялашат. Жалпы класс талкуулашып, ой бөлүшүшөт.

Талкуу дагы төмөнкүдөй кошумча суроолор менен коштолот: Ар бир өлкөдө чеп курулса терроризм жок болот беле? Биз келечекте элибизге кандай кызмат кылабыз? Биргелешип иштегенде кандай сезимдер пайда болду? Буларга кошумча окуучуларга мекен, эрдик жөнүндө макал-лакап, ыр таап келип жалпы класска окуп берүү жөнүндө тапшырма берилет. Вариативдик кадам катары 2-кадамда 5 минуттук эссе жаздырууга болот.

Окуучуларды кыргыз жазуучуларынын көркөм чыгармаларындагы каармандардын мекен жана мекенчилдик тууралуу түшүнүктөрүн системалаштыруу, конкреттештирүүдө концептуалдык карта түзүү ыкмасы да жакшы натыйжа бере тургандыгын ырастады. Бул ыкма психология илиминде кандайдыр бир идея же ой экинчи бир идеянын чыгышына себеп болуп окуучулардын эс тутумун бекемдей тургандыгы жөнүндөгү сыноолордун негизинде пайда болгон.

Концептуалдык картада материалдар кластер сымал жөн гана топторго бөлүнбөстөн, өздөрүнүн концепциясына (негизги түшүнүктөрүнө) ылайыктап бөлүштүрүлөт. Биз төмөндө Ч. Айтматовдун “Эрте келген турналар” повести боюнча концептуалдык карта түзүү аракеттерин мисал катары келтиребиз.

1) Окуучулар ушул “Эрте келген турналар” повестине байланышкан маселелерди, андагы козголгон проблемаларды эстеп жазышат.

2) Жазгандарын окушат. Алар доскага жазылат.

3) Маанисине карата категорияларга бөлүнүп, концептуалдык карта түзүлөт (схема, таблица, сүрөт түрүндө).

Кубиктер текстин түзүү.

Окуучулар көркөм чыгарманы, мисалы, “Эрте келген турналар” повестин анда көтөрүлгөн проблемаларды, темасын, идеясын, сюжеттик курулушун, образдар системасын таанып билүүнүн алты деңгээлинен өтүшөт. Кубиктер тексттери менен иштөө Б.Блумдун системасынын таанып-билүү максаттарынын алты категориясына негизделген.

Кадамдар:

1) “Эрте келген турналар” повестинин урунттуу эпизодун, андагы кайсы бир маселени иргеп алуу.

2) Бардык тарабына тапшырмалар жазылган кубик менен таанышуу.

3) Ал суроолорго жооп берүү менен эссе жазуу.

4) Жазылгандарды окуп берүү.

Кубиктин капиталдарындагы тапшырмалар:

1) Предметти, кубулушту, көтөрүлгөн проблеманы сүрөттөө (алган орду, маанилүүлүгү, көркөмдүгү).

2) Салыштыр. (Кандай айырмачылыктары бар? Эмнеси менен баалуу?)

3) Ассоциация бер (Бул эмне менен байланышкан? Эмнени эске салат?)

4) Талдоо. (Ички баалуулуктары кайсылар? Кандайча түшүнүлөт? Идеялык-тематикалык өзгөчөлүгү эмнеде?)

5) Колдон (Повесттеги идеяларды күндөлүк турмуш менен кантип байланыштырса болот? Кантип пайдаланасың?)

6) Макул болгон жана каршы аргументтерин түз. Окуучулар кубиктин туш келген тарабындагы суроолорго жооп беришет.

Аналитикалык жалтылоо.

Бул төмөнкү план боюнча жүргүзүлөт (Суроолор берилген тапшырмага байланыштуу өзгөртүлүшү мүмкүн):

1) Жазуучу согуш жылдарындагы балалык тууралуу эмнени бышыктап жатат?

2) Ал повестте кандайча далилденген?

3) Бул үчүн анда кандай аргументтер, далилдөөлөр келтирилген?

4) Эмне үчүн дал ушул аргументтер маанилүү?

5) Жазуучу Султанмурат, Анатайлардын образдарын жаратууда кандай максаттарды көздөгөн?

Билем, билгим келет, билдим.

Мугалим мисалы “Эрте келген турналардагы” башкарма Тыналиевдин “- Эмесе балдар, азыр согуш учуру. Демек, биз дагы согуш тартиби менен жашайбыз, - деген сөздөрүнүн төркүнү же ошол мезгилдеги адамдардын тылдагы каармандык эмгектери тууралуу эмнени билесиңер же билем деп ойлойсуңар?» деген суроону берет. Бул маселенин үстүндө окуучулар өз алдынча иштешет. Андан кийин ар бири түгөйү менен иштешип, алардын ойлору топто эч оңдолбостон кабыл алынат жана доскадагы даярдалган барактын (ватмандын) биринчи бөлүгүнө жазылат. Экинчи суроо «Согуш учурунда сенин курбалдашың Султанмурат кандай жоопкерчиликти мойнуна алган?» - деген мааниде берилип, ушундай эле жол менен аткарылат да, экинчи бөлүгүнө жазылат.

Мугалимдердин иш практикасында мекенди коргоо темасындагы чыгармалардын тарбиялык таасирин арттырууда «түшүп калган сапты толуктоо» ыкмасы да өзгөчө таасирлүүлүгүн көрсөткөн. Мында мугалим ырдын экинчи бөлүгүн окуйт да биринчи

бөлүгүн окуучуга тапшырат.

Айрым мисалдарга кайрыла кетели. Ж. Бөкөнбаевдин “Кош, Ала Тоо уулуң кетти майданга” атуу ырындагы түшүп калган саптарды ордуна койгула:

Дүйнөнүн жүзүн өрт алып
Кара жалын каптады,
Кыяндай жүрөт шаркырап
Кызыл кандын акканы,
Ушундай апаат күндөрдө
Уяттан уят эмеспи
.....

Эселек кезден торолтуп,
Эсинде жүрдүм, мен дедим.
Энекем сенсиз.....,
Эмчегиң соруп эмгемин.

Жашымдан көөнүм шат болуп,
Жалтанбай жүрүп көнгөмүн.

Окуучуларды мекенчилдикке тарбиялоо процессиндеги таасирдүү иш чаралардын, методдордун бири – бул окуучуларды көркөм чыгармалардын мисалында мекен жана мекенди коргоо темасына байланыштуу долбоорлорду иштеп чыгуу жана аны көпчүлүк алдында коргоо ишине тартуу. М: Окуучуларга “Азыркы адабияттагы мекен темасы” деген мекенчилдик таалим-тарбиясына байланыштуу долбоордун алкагында окуучулар төмөнкүдөй суроолордун жообун ачыкташат: Азыркы көркөм адабий чыгармалардын арасынан урпактарды мекенчилдикке тарбиялоо потенциалы менен айырмаланган чыгармалардын библиографиясын түзгүлө. Азыркы адабиятта мекен жөнүндөгү түшүнүктөр кандай интерпретацияланат? Бүгүнкү замандын мекенчил адамынын образы кайсы чыгармаларда жаралган? Бүгүнкүнүн “Эл уулу”, “Эр алпы”, “Элчил инсаны” деп кимди айта алабыз? Эрдиги менен айырмаланган мекенчил инсандар чыгармаларда кандайча мүнөздөлөт? ж.б.

Көркөм чыгармалардын негизинде патриоттуулукка тарбиялоодо окуучулардын өздөрүн ресурстук хрестоматиялык материалдарды түзүүгө тартуу да чоң жемишин берет. Ошондой хрестоматиялык топтомдордун бири катары «Осуят, насыят, керээздер» топтомун көрсөтүүгө болот. Көркөм чыгармалардын бүткүл мазмунунда тарам-тарам болуп таркап кеткен орчундуу руханий - педагогикалык ой тыянактарды нуска түрүндө тексттен бөлүп алып топтом түзүү алардын таалимдик тарбиялык таасирин арттыруунун зарылдыгынан келип чыгат.

Ошентип окуучуларды көркөм чыгармалар аркылуу мекенчилдикке тарбиялоодо салттык жана

интерактивдүү окутуу методдорунун жана ыкмаларынын баарын кайтарымдуу жана натыйжалуу колдонууга болот.

Адабияттар:

1. Ушинский К.Д. Родное слово. Собрание сочинений. - М.-Л., 1949. - Т.2. - 575 б.
2. Үмөталиев Т.«Кубат» поэмасы. - Ф.: Кыргызмамбас, 1953. - 136 б.
3. Богданова О.Ю., Леонов С.А., Чертов В.Ф. Методика преподавания литературы: Учебник Источник: http://www.lit-mp.ru/materials/bogdanova/bogd6_1.html
4. Амфилохиева М.В. Традиции и инновации в преподавании литературы. 9-11классы: Методическое пособие. - СПб.-М.: Флинта, 2011.
5. Богданова О.Ю., Леонов С.А., Чертов В.Ф. Методика преподавания литературы. - М., 1999 (2000, 2004 и др. гг. изд.).
6. Рыбникова М.А. Очерки по методике литературного чтения. - 4-е изд. - М.: Просвещение, 1985.
7. Богданова О.Ю. Проблемы и перспективы изучения поэтики художественного произведения на уроках литературы // Поэтика художественного текста на уроках литературы / Отв. ред. О.Ю. Богданова. - М.: МПГУ, 1997.
8. Голубков В.В. Методика преподавания литературы. - М., 1962.
9. Беленький Г.И., Снежневская М.А. Изучение теории литературы в средней школе. - М., 1983.
10. Кудряшев Н.И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы. - М., 1981.
11. Методика преподавания литературы: Хрестоматия-практикум: Учеб.пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений/Автор-сост. Б.А.Ланин.- М.:Академия,2003.
12. Иманалиев К. Орто мектептерде кыргыз адабиятын окутуунун методикасынын негизги маселелери.- Фрунзе: Мектеп, 1973. - 207-б.
13. Ишкеев Н. Кыргыз адабиятын мектептерде окутуунун тарыхы. - Бишкек, 1994. - 265-269-бб.
14. Батаканова С.Т. Көркөм чыгармаларды окутуунун методикасы. - Б.: Кут бер, 2014. - 415 б.
15. Муратов А.Ж. Көркөм чыгарма жана анын ички сырлары: монография. - Б.: 2009. - 174 б.